

– RÄTTIGHETSSTADGAR

Inledning

Elever har lagstadgad rätt att få inflytande över sin utbildning och arbetsmiljö, men också att organisera sig fritt och självständigt. Ibland kan det vara svårt att som elev och elevkårsaktiv hålla koll på vad som är reglerat i lag och vad man faktiskt har rätt till.

Nedan finner ni därför de mest relevanta rättigheter elevkåren och den enskilda individen har enligt lag.

Barnkonventionen

I Sverige är Barnkonvention svensk lag och syftar till att garantera alla barns mänskliga rättigheter. I skolans kontext gör Barnkonventionens artiklar 12 och 13 sig relevanta med tanke på den roll som skolan har att utbilda barn och unga. Barn och unga i alla åldrar ska ges förutsättningar att höras och uttrycka sina åsikter.

I barnkonventionen står bland annat:

”Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad.” (Barnkonventionen artikel 12)

”Barn har rätt till yttrandefrihet; att tänka, tycka och uttrycka sina åsikter, med respekt för andra personers rättigheter.” (Barnkonventionen artikel 13)

Skollagen om elevers inflytande

Enligt skollagen ska eleverna ha rätt till inflytande över sin utbildning och skolgång. Elever ska därför ges rätt förutsättningar att få göra det också. Det kan innebära att bli inbjuden och informerad av rektor och skolledning i processer som berör elever och genom det kunna bidra med åsikter.

I lagen står bland annat:

“Barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem.

Informationen och formerna för barnens och elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad.

Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. Elevernas och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas. (4 kap. 9 § Skollagen)”

Elevkårers rättigheter

Enligt skollag har elever rätt att organisera sig. Skollagen säger också att elevföreträdare, så som elevkåren, och elever har rätt att under skoltid utöva inflytande och behandla gemensamma intressefrågor. Elevkåren har dessutom rätt till ledighet och kompensation för den tid man som elevföreträdare lägger ner på sitt arbete. Med det sagt räknas frånvaron för den tid man lägger ner på sitt uppdrag som giltig. Man har även lagstadgad rätt till erbjudande av kompensation för den undervisning man eventuellt gått miste om.

I lagen står bland annat att:

“[...] Eleverna och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas. [...]”
(Skollagen 4 kap. 9 §)

“Elevföreträdare och övriga elever ska ges tillfälle att under skoltid behandla frågor av gemensamt intresse.”
(4 kap. 10 § Skollagen)

“Av 6 kap. 18 § arbetsmiljölagen (1977:1160) följer att en elev som har utsetts till elevskyddsombud ska få den ledighet från skolarbetet som behövs för uppdraget. Detsamma ska gälla en elev som har utsetts till elevrådsrepresentant eller som har annat uppdrag att företräda andra elever i frågor om utbildningen. Elevskyddsombud, elevrådsrepresentant och andra elevföreträdare ska erbjudas kompensation för den undervisning som de går miste om på grund av uppdraget.” (4 kap. 11 § Skollagen)

Inflytande över elevers arbetsmiljö

I Skollagen hänvisas det till arbetsmiljölagens delar om elevskyddsombud. Elevskyddsombuden är elevernas röst i skolans arbetsmiljöarbete och är ett sätt att säkerställa elevernas lagstadgade rätt till inflytande över sin arbetsmiljö. Ombuden är därför en viktig del i det kollektiva och representativa inflytandet på gymnasiet.

I lagen står bland annat att:

”I 6 kap. 17 och 18 §§ arbetsmiljölagen (1977:1160) finns bestämmelser om elevskyddsombud.” (4 kap. 9 § Skollagen)

”Elever i grundskolans årskurs 7–9, specialskolans årskurs 7–10 och gymnasieskolan samt motsvarande utbildningar företräds i arbetsmiljöarbetet av elevskyddsombud.” (Arbetsmiljölagen 6 kap. 17 §)

”Elevskyddsombuden utses av eleverna och studerandeskyddsombuden av de studerande. Huvudmannen för utbildningen ska se till att elevskyddsombuden och studerandeskyddsombuden får den utbildning och den ledighet som behövs för uppdraget. Elevskyddsombuden och studerandeskyddsombuden har rätt till den information som behövs för uppdraget. [...]” (Arbetsmiljölagen 6 kap. 18 §)

Grundlag

Sveriges grundlag reglerar dessutom rättigheter som är högst relevanta för elevkåren och dess verksamhet.

I lagen står bland annat att:

Föreningsfrihet

”Frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften.”

Yttrandefrihet

”Frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.”

Informationsfrihet

”Frihet att inhämta och mottaga upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden.”

Mötesfrihet

”Frihet att anordna och bevista sammankomst för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte för framförande av konstnärligt verk.”

Tryckfrihet

”Tryckfriheten innebär också en rätt för var och en att ge ut skrifter utan att en myndighet eller ett annat allmänt organ hindrar detta i förväg.”

Scenario: Din rektor säger att du inte får starta upp en elevkår eller ett utskott

Fel! Enligt grundlagen råder föreningsfrihet i Sverige och du har därför alltid rätt att starta upp en fri och självständig förening. Det innebär inte att rektorn måste hjälpa dig starta upp elevkåren eller på andra sätt stärka föreningens verksamhet men hen får inte begränsa föreningsfriheten.

Scenario: Din rektor säger att ni inte ska få giltig frånvaro för att hålla ett elevkårsmöte

Fel! Om ni på mötet behandlar frågor av gemensamt intresse för eleverna har ni enligt skollagen rätt till ledighet och kompensation för den tid ni lägger ner på ert uppdrag. Det finns ingen lagstadgad rätt att diskutera frågor eller bedriva verksamhet som inte är kopplade till utbildningen, till exempel försäljning av biljetter eller planering av ett event som ska äga rum utanför skoltid. Det kan därför vara fördelaktigt att skilja på de olika delarna av elevkårens verksamhet och kräva rätten få ledighet för de delar som regleras, det vill säga arbetet med inflytandefrågor.

Scenario: Din rektor säger att din elevkår måste skicka över skoltidningen till hen innan ni trycker den.

Fel! Det fria ordet har ingen åldersgräns och enligt grundlagen råder yttrande- och tryckfrihet i Sverige och om tidningen uppfyller kraven för grundlagsskydd innehar den i teorin samma rättigheter som vilken stor dagstidning som helst. Förhandsgranskning, censur, efterforskning av källor eller andra ingrepp är då ingrepp som en myndighet, i detta fall skolan, inte har lagligt stöd för att genomföra.